

Teksten er et bearbejdet foredrag holdt i Båring Forsamlingshus af Lars Frederiksens oldebarn Anna Marie Lebech-Sørensen, Bredballe ved Vejle den 19. september 2017.

Da jeg nu står her i dag og skal fortælle om den første friskolelærer i Båring Lars Frederiksen, kunne jeg tænke mig, i stedet for at begynde med begyndelsen at starte med slutningen, ja, ikke i egentlig forstand, for den ved vi jo aldrig, hvornår kommer, men den foreløbige, og det vil sige med de nulevende af forskellige generationer, hvoraf de ældste er hans oldebørn, det yngste hans tip3- oldebarn, en lille Luna, og jeg må med skam melde, at ingen af hans efterkommere er gået i hans fodspor som ivrige grundtviganere, friskole- og frimenighed/valgmenighedsfolk. Det nærmeste jeg kan komme det, er en søn Aksel og dennes datter Aase, der kom på Vallekilde Højskole, hvor hun traf Niels Holmer Trier, kunstmaler og keramiker, som hun blev gift med. Deres søn er den klassiske guitarist Lars Trier, tidligere medlem af Røde Mor, som var i bestyrelsen for Vallekilde Højskole til for nogle få år siden – da det var hans oldefar Ernst Trier, der grundlagde den. Parrets ældste søn er den nok så kendte Troels, der blev opkaldt efter sin farfar, Troels Trier, der var kunstmaler. Lars blev derimod opkaldt efter sin mors farfar Lars Frederiksen.

Vi er anonyme folkekirkemedlemmer eller slet ikke medlemmer – det sidste nok på grund af Ungdomsoprøret i 1968. Jeg har nogle gange, når jeg ser ungdomsbilleder af Lars Frederiksen, tænkt, at han vist kunne være blevet en af oprørerne, hvis han havde levet 100 år senere. Han kunne i hvert godt være gået ind for mange af tidens skoletanker.

Men det er nok bedst at begynde med den nærmeste begyndelse, som var på Fyn, i Måre i Herrested Sogn og Sandager i Gislev Sogn, landsbyer vest for Ringe ligesom det nærmere liggende Ryslinge, hvor Lars Frederiksen blev født den 5. august 1835. Her boede hans forældre gårdfolkene Frederik Larsen og Johanne Povlsdatter, der var blevet gift i 1834. Frederik Larsen var sidste søn af gårdmand i Ryslinge Lars Rasmussen Smed, smed, fordi han var søn af smeden Rasmus Jensen i Måre i Herrested Sogn og Elisabeth Laursdatter fra Kilde Mølle i Ellinge Sogn.

Lars Smed var gift 3 gange og havde 22 børn. Frederik Larsen var eneste overlevende af de 4 børn af sidste ægteskab, og derfor på en måde enebarn. Johanne var datter af gårdmand Povl Sørensen, der stammede fra Sandager, hvor gården fra midten af 1700-tallet stadig findes.

Johanne var virkeligt enebarn, det eneste overlevende af 6 børn, og Frederik Larsen giftede sig til sin svigerfars gård. Det smukke stuehus, oprindeligt bygget i 1811, som i sin nuværende skikkelse stammer fra ombygninger i 1828 og 1844 – altså Povl

Sørensens og Frederik Larsens byggerier står endnu. Og de blev Lars Frederiksens fødehjem og barndomshjem. Selv skriver han om det:

”Jeg blev født i den vestlige tvillingegaard. Den hørte under godset Tøjstrup, indtil min morfar Poul Lykkesen (egenlig Poul Madsen Sørensen) købte den”. Og han fortæller videre om tvillingegårdene, at de havde en lukket gårdsplads, men kun 7 længer, for der var en fælles længe, og den tilhørte den østligste af gårdene. Men nysgerrigheden i den vestlige gaard var stor, for det var boret et hul i en stolpe ind til det hus, hvor man i den østlige gård havde huggehus. Her kunne man så holde øje med, hvad der foregik i huggehuset, og når døren stod åben, kunne man se, hvad man lavede i den østlige gaard!

Det var ikke helt fint, skulle man mene. Ved den sidste ombygning blev vestlængen flyttet så langt mod vest, at der blev plads til en østlænge, så gården endte med at blive 4-længet, som gårde jo skulle være. Kun stuehuset står tilbage, fordi Lars Frederiksen selv flyttede udbygningerne ud til en større gård, der ikke eksisterer mere.

Lars Frederiksen lægger megen vægt i sin levnedbeskrivelse på at beskrive de steder, både på fædrene og på mødrene side, han kom fra, og det vil jeg også gøre.

Men hvordan var hans umiddelbare forfædre som mennesker?

Man ved en hel del om dem, dels fordi han selv har skrevet om dem, dels fordi andre har gjort det, da de efter tidens forhold, selv om de var fæstebønder og senere selvejere, var noget udsædvanlige.

Den første, jeg vil omtale, er hans farfar Lars Rasmussen Smed.

Af ham eksisterer ingen billeder, men han beskrives som en ret selvbevidst person, og det førte sikkert til, at han var ganske stridbar. Som ung tjente han på godset Ravnholt, hvor han var lakaj, og han havde rejst i udlandet med grev Christian Sehestedt Juul. Ravnholt var en af landets bedste og flotteste gårde, både hvad angik bygninger og ejendom. Christian Sehestedt Juul var i statens tjeneste som udsending i både Dresden, Spanien og Haag, men i 1784 stoppede han, angiveligt fordi han var utilfreds med den førte politik,

bl.a. landboreformerne. Afskaffelsen af hoveri og udskiftningen af fæstegårdene til selveje bragte ham også i et mindre godt forhold til sine bønder. Samtidig var tiderne dog gode: Ravnholts drift overgik til kobbølbrug. og parret Sehestedt Juul førte en elegant tilværelse både på Fyn og i København. Den har Lars Smed oplevet og taget del i ligesom lakajerne i fx den engelske tv- serie Downton Abbey. I vores familie findes stadig de skeer, som Lars og hans første kone, der var husholderske på Ravnholt, fik til deres bryllup.

På disse rejser havde Lars Smed ledsaget greven og forstod og talte derfor i hvert fald fransk, hvilket viste sig under napoleonskrigene, da nogle af de spanske tropper kom til Ryslinge og skulle indkvarteres på gårdene. Bønderne var jo slet ikke sprogkyndige, og det fortælles, at sognefogden, som stod for indkvarteringen kun kunne sige *zwei her, zwei dér*, som ingen sjæl forstod. Lars Smed blev så tilkaldt, og han klarede sagen.

Ryslingegaard, som Lars Smed havde, lå under Ravnholt, den eneste i Ryslinge, og foruden at være berejst og sprogkyndig var han en dygtig bonde, men ikke villig til at underkaste sig byloven og dens bestemmelser. Det medførte, at sagen kom for herredsretten. Her opnåedes vist nærmest et kompromis. Der blev givet og taget på begge sider, men et vognhjul, som de andre bønder, der var under godset Tøjstrup, havde stjålet, så han ikke kunne køre, fik han tilbage. Der er ingen tvivl om, at Lars Smed skulle mobbes, fordi han var ny i byen.

Ingen af hans 22 børn fik Ryslingegaard, men hans 3. kone Ane Nielsdatter og hendes nye mand fik en datter, der overtog den sammen med sin mand landstingsmand Christian Rasmussen. Gården, der som de andre gårde, lå inde i byen, er udflyttet.

Lars Smeds sidste barn og Lars Frederiksens far Frederik Christian blev født i 1804, og han har som 4-årig oplevet, hvordan hans far klarede indkvarteringen af spaniolerne. Men allerede året efter døde Lars Smed, så som 5-årig blev han faderløs.

Han gik som den første i slægten 7 år i skole. Som sin kone Johanne Povlsdatter var han meget præget af undervisningen i almueskolen, hvad angik børneopdragelse og kundskabsmeddelelsen. For Frederik Larsen var læsning nr. 1. Han kunne give sønnen Lars et vanskeligt stykke at læse op for at høre, om han kunne – og det kunne han – nr. 2 var skrivning og regning. Johanne, som selv havde været meget dygtig i skolen, men måske ikke så ”lydig”, talte lidt til ham om Vorherre, om at høre ham til og blive et godt barn og et godt menneske.

Sin første egentlige ”opdragelse” fik Lars Frederiksen, mente han selv, af sin morfar og sin mormor, der var aftægtsfolk på gården. Morfaderen, som aldrig havde gået i skole, men kunne læse, var en livlig og en åndsfrisk gammel mand, det holdt meget af børn. Og han var god til at fortælle historier. Han fortalte om Samson og om stærke Hans – Lars nævner en historie, som virkelig talte til hans fantasi: Der kom en mand gående hen ad en vej, og så kom der ham et læs hø i møde. Manden ville ikke gå til side, men gav sig i stedet til at gabe, og nu kørte hele hølæsset ind i munden på ham. Den slags morsomme historier var det slut med at høre, da morfaderen døde. Da var Lars 7 år gammel.

Mormoderen, som kun havde gået i skole en halv dag, døde, da Lars var 12, og det var også et smerteligt tab for ham. Han flyttede ind i hendes kammer, da hun blev enke, og han læste meget for hende af gudelige ting, som også appellerede til hans følelse og

fantasi – og de to holdt meget af hinanden. Ved hendes dødsleje lovede han hende at være en god dreng.

Allerede i den tidlige barndom stredes fornuft og fantasi om overtaget hos Lars Frederiksen, og denne strid fortsatte så længe, han levede. Efter morfaderens død fulgte nogle hårde år i almueskolen, hvor fantasien blev knægtet. Og han kunne ikke rigtig klage sin nød til forældrene, da de jo var et produkt af samme skolelov. Senere fandt han ud af, at de følte den samme tomhed i tilværelsen som han.

I skole

Han begyndte sin skolegang, lige før morfaderen døde, og morfaderen fulgte ham på vej til skole. De 7 år i almueskolen, som byggede på Almueskoleloven af 1814, kom til at fylde meget i hans liv, Ja, det var de år, der formede det, for de skabte hans modstand mod al tvang i skole og kirke. Det var få år, efter at Grundtvig havde udtrykt:

”Mennesket er ingen Abekat, bestemt til først at efterabe de andre Dyr, og siden sig selv til Verdens Ende, men han er en mageløs, underfuld Skabning, i hvem Guddommelige Kræfter skal kundgiøre, udvikle og klare sig gennem tusinde Slægter”.

Således skriver Grundtvig i et af sine meget kendte skrifter, nemlig ”Nordens Mythologi” fra 1832. Grundtvig fastslår nemlig i citatet: 1) at hvert menneske er unikt og et under, skabt af Gud, 2) at mennesket indeholder en gnist guddommelighed, 3) at mennesket er særligt i forhold til de øvrige dyr i verden og 4) at mennesket skal udvikle sig og blive klogere i historien.

Det er kernen i Grundtvigs menneskesyn, som igen er grundlaget for al Grundtvigs øvrige virksomhed i kirken, skolen og samfundet i øvrigt. Det modsatte var tilfældet med den undervisning, Lars Frederiksen mødte i Almueskolen.

Her lærte han nemlig to bøger at kende. Den vigtigste var nok Balles Lærebog. Det var en udgave af Luthers Lille Kattékismus med forklaringer fra 1791. Den var et produkt af Oplysningstiden, da kristendommen for ham var en morallære, hvor mennesket kunne finde de dyder, der ville gøre dem til nyttige samfundsborgere – Balle gav eksempler på, hvordan indlæringen kunne foregå: Af bogen skal der svares, men ikke andet må svares end just de ord, der hører til spørgsmålet.

Det var noget helt andet end det, Grundtvig mente, og man mener i dag, hvor den enkelte elev skal præges til at blive en god samfundsborger med forståelse af samfundsforholdene og med en tilstræbt selvstændighed og kritisk stillingtagen til den omgivende verden,

Den anden bog var Daugaards Bibelhistorie (egentlig: Udtog af den bibelske historie af Daugaard og Stockholm udg. 1838). Den skulle læres udenad på remse. Nogle børn syntes godt om at lære udenad, da man så ikke skulle gengive bibelen med egne ord. Det var der allerede dengang i hvert fald en enkelt bibelhistorie, der gjorde – den var tillempet, så det var lettere for børn at læse og forstå den, men den brugtes ikke i Almueskolen.

Lars Frederiksen skriver:

”Det var remseriets tid. Hvert halvår blev der begyndt forfra på de nævnte bøger og lært til ende til eksamen. Thi eksamen var en vigtig ting. Det var som hele formålet med skolegangen var at blive nr. 1 i ældste klasse, og det nåede jeg, inden jeg blev 11 år.

Men det hele skolevæsen var så tomt og ørkesløst for mig, at det fremkaldte tungsind hos mig. Det var ikke alene udenadsslæsningen, der var gold, men den hele undervisning var begrundet på, at man ikke kendte forudsætningerne for, hvad man foretog sig, alt gik mekanisk. Til eks. i regning. Læreren fortalte os ikke noget om tallenes plads, enere, tiere osv. Skulle man trække et tal fra et andet. og man skulle låne og låne forbi et nul, så vidste jeg mekanisk, at nullet blev til et nital, men sammenhængen anede jeg intet om”.

Det samme gjaldt undervisningen i tysk, som læreren trods alt tilbød Lars og en anden dreng. Grammatikken skulle bare læres udenad på remse, og de to drenge talte tit om, hvad dog udtrykkene nominativ, vokativ, dativ osv. skulle betyde. De fik ingen forklaring på bøjningen af ordene. Her kan Lars godt lyde lidt for utilfreds, for det var vist en stor ting, at en lærer tilbød almuebørn tyskundervisning. Lars indrømmer dog, at det var en afveksling fra det andet remseri.

Men hvad skulle al den udenadslæren tjene til? Det spørgsmål kunne han ikke få besvaret; den indre tomhed blev større og større, og hans trang til at få livets gåde løst kunne ikke stilles. Han havde det så dårligt i skolen, at han kunne gå hele timer ude på marken og græde uden at vide hvorfor. Når nogen spurgte, hvorfor han græd, kunne han kun svare: *”Jeg er ked af det.”* Skolen bragte ham kun gråd, kval og jammer, og hverdagslivet kunne ikke udfylde tomheden, selv om han havde nogle fromme og kærlige forældre, som måske led under den samme tomhed. Navnlig hos sin mor mærkede han den trykkende sindsstemning. *” Og når der intet er, der kan løfte ud over den snævre afstængning, det daglige arbejde fører med sig i mark og ved kreaturer, ved hele bondegerningen, da bliver livet stundom fattigt: med andre ord har man ikke noget at tage med sig fra skolen og ud i livet, og når livet ikke selv bringer noget løftende, da bliver tilværelsen syg og mat”.*

Dette var hans liv, eller måske rettere mangel på samme, indtil Vilhelm Birkedal og Christen Kold kom til Ryslinge, og man kan spørge sig selv, om han ville have haft

kræfter til selv at gøre noget ved sin situation, og om han i det hele taget havde fundet forklaringen på sin håbløshed uden dem og det budskab, de bragte med sig.

Birkedal i Ryslinge

Birkedal ankom til Ryslinge midt under Treårskrigen efter påske i 1849. Kort tid efter kom han til almueskolen for at se, hvordan det gik med undervisningen. De andre børn sad og læste indenad, mens Lars Frederiksen sad ved sit eget bord og oversatte tysk til dansk i en skrivebog, skrev tysk på den ene side og dansk på den anden. Men så bad han Lars læse et stykke op af Balles Lærebog. Det gjorde han perfekt, men han vidste ikke, hvad ordet ”føje” betød, da Birkedal spurgte ham og derefter sagde, at ordet betød ”grund”. Birkedal gav ikke meget for den tankeløse udenadslæsning, var ligefrem en fjende af den – men han var nødt til at tage forholdene, som han fandt dem, tilføjer Lars Frederiksen. Imidlertid varede det ikke længe med disse forhold både på skolens og på kirkens område.

Til Birkedals egne børn kom Christen Kold som huslærer. Han, der var født i 1816, havde allerede mange oplevelser bag sig. Han var seminarist fra Snedsted Seminarium, og her i Thy og på Mors holdt han siden gudelige forsamlinger; ”*en mærkværdig mand*”, kalder Lars Frederiksen ham.

I 1838 var han kommet som huslærer til Forballum i Sønderjylland for at være huslærer for gårdejer Knud Knudsens børn – der var en lille pige, Maren, som ikke rigtig kunne finde ud af det med Balles Lærebog, og da faldt det Kold ind, at han kunne fortælle børnene det, som de skulle lære udenad, som når han fortalte eventyr.

Men det gik ikke – han kunne ikke få embede med den indstilling, han havde. Han måtte heller ikke undervise i danmarkshistorie og bruge Ingemanns romaner, da han søgte embede i Aabenraa, men her brugte man dog ikke Balles lærebog. Han blev så udlært som bogbinder, hvorefter han tog med pastor Hass, der rejste til Smyrna (Izmir) som missionær. Det var i 1842.

Her oprettede han et stort bogbinderværksted med flere ansatte, for han og Hass kom heller ikke for godt ud af det med hinanden, Efter fem års forløb tog han hjem til Danmark – han fortæller selv, at han kom forbi en tyrkisk skoleklasse, der sad og lærte udenad, og det fik ham til at tænke på alle de danske børn, som gjorde det samme, og han forstod, at han måtte hjem og oplive og derefter oplyse det danske folk! Han havde tjent så godt, at han drog af sted med en lukket trækvogn, hvori han kunne have sine ting og 1000 kr. i tyrkiske guldmønter. Først sejlede han til Triest, og derfra gik han hjem! Han meldte sig frivilligt til krigen i 1848, men da hans korps blev opløst, fik han plads som huslærer bl.a. hos en præst i Sønder Felding, og herfra kom han i november 1849 til Ryslinge.

Lars Frederiksen fortæller om Birkedals og Kolds komme til Ryslinge:

”Den begavede Taler og Prædikant, Birkedal, vakte et Røre, som her hidtil var ukjendt, og gjorde snart Ryslinge til en bekjendt By i Danmark. Det var dog ikke alene Røre, han vakte; han gav ogsaa Anvisning paa Vejen til Fredens Evangelium.

Til denne dobbelte aandelige Bevægelse, hvoraf den første var fælles for det hele Land (nemlig vækkelsen i forbindelse med Treårskrigen), den sidste særegen for Ryslinge, knyttede sig saa en tredie, den nemlig, som har størst Betydning for mig, at Kold kom til Birkedal, og jeg kom i hans Skole.

Jeg havde ventet efter ham med Længsel. En Aften ved Novembertide havde jeg endog begivet mig et langt Stykke udenfor Byen i den Tanke, at Kold muligvis kunde komme den Aften, og jeg da kunde møde ham. Jeg havde i Munthes Fædrelandshistorie læst, at Tordenskjolds Kammertjener hed Kold, og jeg havde meget travlt med at forbinde disse to Navne med hinanden, eller i hvert Fald at tænke, at der maatte være noget Slægtskab mellem disse to Navne.

Endelig var han da kommen, og jeg kom i hans Skole. Her vilde han nu benytte sig af sin før omtalte Opdagelse, at det maatte være bedre at fortælle for Børn end at lade dem lære udenad. Særlig maatte jo dette anvendes her, da det tillige var et Forsøg til en Folkehøjskole. Han begyndte da med at fortælle os, hvorledes Jordens Tilstand havde været, eller hvad der havde foranlediget, at "Den var bleven øde og tom". Englene havde maaske først boet her paa Jorden, men da nogle af dem faldt af fra Lydighed imod Gud, var denne Tilstand indtraadt. Jeg lyttede efter dette med spændt Opmærksomhed, sligt havde jeg ikke ført fremsat. Kold skred imidlertid videre frem i Fortællingen; og ligesom han før fremsatte Formodningen om Jorden før den blev skabt, saaledes udviklede han nu de Forandringer, Jorden muligvis siden dens Skabelse kunde være undergaaet. I denne Anledning henviste han til Jordskælv og ildsprudende Bjerge, samt omtalte Drypstensbjerget i Østerrig, hvilket han beskrev meget nøje, da han personlig havde taget det i øjesyn ved sin Hjemrejse fra Smyrna 1847. Dette fortalte han os den første Dag tilligemed nogen Danmarkshistorie.

Det kastede dog ikke nogle Lysstraaler ind i min Sjæl. Men den næste Dag fortalte han os om "Syndefaldet i Edens Have"; og da han havde fortalt Historien, sagde han: "Kan I nu sige mig, hvorfor Gud satte Adam og Eva paa den Prøve?" Ingen svarede herpaa. "Jeg skal sige Eder det", sagde Kold: "det var fordi Gud vilde elskes i Frihed." Han sammenlignede denne Prøve endvidere med en Ø i Havet, hvorpaa der kun var to Mennesker; deres Kjærlighed vilde være bunden til hinanden, men kom der et tredie, vilde det vise sig, om Kjærligheden var sand; thi denne vilde da bero paa et frit Valg. Denne Oplysning slog som et Lyn ned i min Sjæl, og gav mig Forklaring over Tilværelsen, som altsaa bestod i Kjærlighed og Frihed.

Dette Ord var som en Dirk, der lukkede min Sjæls Løndør op, saa Lyset kunde strømme derind. Min Moder har fortalt mig, at jeg sagde til hende : "Nu er jeg glad, thi nu ved jeg, hvori Livet bestaar; det bestaar deri, at Gud vil elskes i Frihed". Og ligesom jeg nu ikke mere var trykket af Tilværelsens Tomhed, saaledes var ogsaa Trykket vejet bort fra mine Forældre ved at høre Birkedals Prædikener og ved deres Samtaler med Kold, som min Moder særlig satte megen Pris paa".

Christen Kold var ikke blot kommet til Ryslinge for at undervise børn, men han var også kommet for at prøve, om de fire elever, som søgte hans skole i Birkedals hus, og som var bondesønner i en alder af 14-15 år, kunne blive beåndet af hans tale. Lykkedes dette, ville Kold oprette en folkehøjskole. En af disse 4 elever var Lars Frederiksen – hos ham lykkedes beåndingen imidlertid for godt! Vækkelsen kom alt for brat, tomheden forsvandt, men Lars ligefrem forelskede sig i Åndens verden. *"Denne var for mig i fantasilivet en dejlig billedverden"*, konkluderer han. Men han var blevet så åndeligt sulten, at han forspiste sig. Det havde været bedre for hans fremtidige liv, om oplivelsen var kommet i mindre doser.

Lars Frederiksen forældre

Det var ikke blot Lars Frederiksen, der blev grebet af Kolds og Birkedals budskaber. Allerede inden Kold var kommet, var der blevet knyttet venskab mellem Birkedal og Lars Frederiksens forældre. Johanne Povlsdatter havde længe været en søgende sjæl, men havde ikke fundet nogen hjælp – hun stillede både sig selv og præsten det spørgsmål, hvordan hun kunne blive salig, men der kom intet svar, hun kunne bruge. Det skulle være i præstens prædikener, men det var jo netop dem, hun intet udbytte fik af. Selv tænkte hun, det kunne være i evangelierne, men heller ikke hjalp det hende. Og så var hjælpen der pludseligt i Birkedals forkyndelse: Jesus var ved ordet og i pagten indpodet i os ved dåben. Det var ved Jesus, vi kommer i himlen. Det var Birkedals forkyndelse, og den betød den samme vækkelse, som Lars følte ved Kolds budskab, men hun tabte ikke jordforbindelsen.

Frederik Larsen var mere stilfærdig, mild og from – men han var en dygtig landmand og sognefoged. Han blev også optaget i Den grundtvigianske Sammenslutning, som dannedes på Fyn i 1854. Den skulle værne om kirkelig frihed og stå på vagt over for reaktionære bestræbelser.

Birkedal skriver om dem begge i sit digt:

En Bondefamilie

Jeg traf paa Livets Vandring Sjælens Adel
Hos mangan Mand og Viv i Bondedragt,
Som stod 'foruden Frygt og Dadel'

For Livets Perleskat paa højen Vagt:
Men fremfor alle fandt i Bondegaarden
Jeg her et Par, som aldrig glemmes kan,
Ret af den gamle Bonde- Odels-Orden:
En **Aandens** Kvinde og en **Hjertets** Mand.

Thi her det syntes, som det var vendt om,
Som havde Bondemanden mest af **Hjerte**;
Det var saa blødt, en **Mildheds** Helligdom,
Med Smil i Glæde og med Kraft i Smerte:
Og **Kvinden** ejed Aandens høje Flugt
Med store Vingeslag mod Livets Sæde,
Med Tankelyn, som klædte sig saa smukt
I **Ubevidstheds** Dragt og **Eenfold**s Klæde.

Og Christne var de Beggeto fra Grunden,
Med **Barnetro** paa Fader, Søn og Aand,
Med **Vidnesbyrdets** klingre Tro i Munden
Foruden Bram de gik ved **Jesu** Haand.
Forunderligt hun kunne slaa af Marken
Hver vantro Snak, hver 'christen' Sneverhed.
Og for **hans** milde Færd og Blikke Barken
Om mangt et Bryst umærkeligt bortgled.

I denne Bondegaard jeg fik min Gang.
Hvor mange rige Timer blev mig givet,
Naar did jeg kom med Barmen tung og trang,
Men der saa strømmende mig mødte Livet,
Vorherres Jesu Liv, - og hastig bort
Blev jaget udenfor hver Nattens Ugle!
Der løftet Klinken sig paa Gaardens Port,
Og vidste: Indenfor en Sang af Fugle!

Ja, vist jeg troer, at under Præstens Virken
De gav tidt mere mig, end jeg gav dem:
Thi deres lille Kammer tidt blev Kirken,
Hvor **Præsten** blev til Herrens Fred ført frem.
Umiddelbart, oprindeligt blev Tanken
Til dem, mens vi Andre tidt den
'**Studere**' og ved denne S sammensanken

Dens Duft i vor 'Studerer' vejre hen.

'Forunderligt fandt Kirkeordets Lys'
Til deres Hjerter Vej med klare Straale,
Og løste Tanken med sit varme Kys,
Saa godt de kunde Grænseskjellet maale
Imellem Liv og Død og finde **selv**
Det uden Læsning, hvortil vi maa stave -
De fandt det paa Oprindeligheds Vej,
Vi ofte som paa **anden** Haand en Gave.

De vare Danske Folk med Liv og Sjæl:
Ej deres Jordlod var for Hjertet Grændsen,
Og Sognetes Kreds var ej for dem et Skjul,
Som satte Maalet dem for Sjælens Ændsen;
Nej. 'Danmarks Rige' med dets Vel og Vee.
Med Friheds Lov og med dets store Minder,
Det elsked de, og vilde frelst det see
Trods udenlandske, **indenlandske** Fjender.

Kun slet og ret de vare danske Bønder,
'Kalkunske' ej, men af den gamle Art;
De slog ej paa de tomme, hule Tønder,
Og syntes, Storheds-Væsen var saa rart.
Ej pranged deres Hjem som 'Herregaarden'.
Der **udenpaa** seer prægtig ud og fri,
Men **indeni** kun røber Raaheds Orden.
Fordi man fylder et et **Liv** deri.

Thi der er noget Skjævt i denne Stads,
Hvorned Man mangt et Bondested opbygger:
En Bondegaard bli'er til et Pragtpallads,
Som ofte over Huulheds-Livet skygger.
Derinde snavset Træsko, Støv og Smuds:
Og **tomme Rum** uhyggeligt vi skue -
Det **Indre** svarer ej til Ydrets Puds:
Man er ej hjemme i sin **egen** Stue.

Og Bonde-**Ejendommeligheds**-Præget
Udviskes snart; - men deri just bestaaer

Den **bedste** Kraft, - og, Meget, saare Meget
Derved af **Fylden** tabt for Bonden gaaer.
Ja, Liv og Aand og Kunskab skal han eje.
Men bedst det trives, da, naar **Een og Hver**
Gaaer fremad fast på **egne** Sjæleveje
Og i **Begrænsningen** sin **Styrke** seer.

Tak, Tak for hvad I To har Præsten skjenket!
Det glemmes aldrig, - men i Sjæl og Sind
Er fast til Eders Bondegaard jeg lænket,
Og ofte titter Eders Aasyn ind
I Hjertet mig; - Jeg veed, at Sjælebaandet
Ej brister, hverken her, hvad eller hist,
Thi **Herren** over Baandet selv har aandet,
Og gjort det stærkr mod Glemslens Vold og List.

(*En Livs-Førelse II* s. 296-299, 1864)

Lars Frederiksen refererer især til moderen i sine skrifter, og det var også i høj grad hende, der tiltrak sig Birkedals og Kolds opmærksomhed. Kold omtalte ofte Johanne Povlsdatter i sine foredrag: ”*Ja, det er, som hun sagde, Frederik Larsens kone i Ryslinge*”, og han definerede forskellen mellem sin og de andre højskolemænds måde at undervise på sådan: ”*at der blandt andet var den forskel, at medens akademikerne holdt foredrag om perser-krigene, holdt han foredrag om Frederik Larsens kone i Ryslinge*”. Det er nok en overdrivelse, men utvivlsomt satte Kold stor pris på hende, der som nævnt ved sin konfirmation i 1825 fik en udtalelse om udmærket flid i kundskaber, (opførsel) og fremgang, og på selve konfirmationsdagen aflagde hun prøve på udmærket gode kristendomskundskaber. Hun fik også *Det Nye Testamente* foræret som flittighedsbelønning. Senere gav hun bogen til det førstefødte barnebarn Johannes og efter hans død til hans søster Kamilla Kirstine, der også døde. Den sidste indskrift i bogen lyder: ”*Til Karl Frederiksen (min morfar) fra din gamle farmoder med ønske om en glædelig jul og en lykkelig fremtid*”.

Frederik Larsen stod altid i skyggen af Johanne Povlsdatter, men han blev som nævnt ivrig grundtvigianer. Han gik i sine senere år ind for alle de moderne frihedstanker både omkring skole og kirke. Hans yndlingssalme, både i glæde og i sorg var ”*Tak for al din fødselsglæde*”. I dette Lutherår (2017) bør nævnes, at han læste mange af Luthers prædikener.

På højskole

Vækkelsen ved Kold af den åndelige døs fra almueskolen blev et vendepunkt for Lars Frederiksen. ”Men Virkningerne af denne bratte og hovedkuls Vækkelse ovenpaa det hensygnede aandelige Liv udeblev ikke.

Jeg var paa den ene Side meget modtagelig for Vækkelsen, paa den anden Side kom jeg ligesom ind i den paa Hovedet, hvad der for en lang Tid foraarsagede, at min Udvikling ikke kunne blive jævn.

Vækkelsen havde imidlertid først dette tilfølge, at jeg, i Kraft af den, saa at sige forelskede mig i Aandens Verden. Denne var for mig i Fantasilivet en dejlig Billedverden. Mit Ideal var skjønt.

I det efterfølgende vil jeg nu søge at fremstille de Vanskeligheder og de Betingelser, der frembød sig for mig for at faa Vækkelsen omsat i det virkelige Liv, faa Idealet virkeliggjort.

Det er nu for det første naturligt, at jeg kom til at elske Kold meget højt. Han havde været det for mig, hvad ingen Mennesker endnu havde været. Men denne Kjærlighed havde nær gaaet over sine rette Grændser; idet jeg uvilkaarlig droges hen til en umiddelbar Tilegnelse af alt, hvad han sagde, af alle hans Anskuelser i Smaat og Stort. Og til Gengjæld kan jeg sige, kom Kold til at holde meget af mig, og ogsaa til Gengjæld næsten for meget; thi han roste mig og lod mig høre derpaa, jeg var saa og saa dygtig. Vort Venskabsforhold tegnede saaledes til at blive for varmt.

Imidlertid, hvorom alting er, Kold var altsaa meget godt fornøjet med Skoleholdet den Vinter, baade for mit Vedkommende, og ogsaa for de Andres; og han bestemte sig da til at ville oprette en selvstændig Folkehøjskole for egen Regning.

Dernæst maa jeg omtale den Forandring, der foregik med mig i mit daglige Liv i Hjemmet, efter dette halve Aars Skolegang hos Kold; jeg var paa den Tid omtrent 15 Aar. Thi denne Forandring var, som det syntes, en af de største Vanskeligheder for, at det halve Aars Skolegang kunde komme til at bære nogle Frugter, ialfald vilde disse Frugter ikke strax blive kjendelige i mit Liv. Før jeg kom til Kold, havde jeg megen Interesse i legemligt Arbejde; men denne havde jeg nu ganske tabt. Jeg havde ligesom faaet Hovedpine, billedlig talt, af den bratte Vækkelse, og det deraf følgende helt ny Syn paa Livet.

Det er derfor en af Vækkelsens Vanskeligheder, naar den kommer hovedkuls, i Modsætning til en jævn fremadskridende historisk Udvikling, at man taber Ligevægten. Jeg svinglede til den aandelige Side af Livet; men det var ogsaa kun en "Svinglen", thi jeg havde ikke faaet Grund i noget, naturligtvis. Men i henhold til min før beskrevne Tilstand, maatte denne Svinglen jo næsten blive en naturlig Selyfølge. Det var derfor paa den anden Side ikke saa underligt, at Frugterne ikke strax ville komme frem. Jeg var jo desuden kun en Dreng.

Men bestille noget legemligt Arbejde vilde jeg da nu næsten ikke. Mine Forældre vare naturligtvis meget kjede heraf, hvorvel de ogsaa glædede sig over, at jeg var blevet løftet

op over mit Tungsind; imidlertid vare jo kun Udsigterne ringe med Hensyn til den praktiske Nytte deraf i Livet. Slaa om mig med store Ord, som ikke hænge fast i Halsen, samt bruge Kolds Talemaader, det kunde jeg, men det syntes ogsaa foreløbig at maatte blive derved. Jeg havde ikke nogen afgjort Lyst til noget.

Jeg gik som i en Drøm. Da jeg altsaa blev anvendt som Prøveklud for Folkehøjskolen. Kold var nu, som sagt, meget godt fornøjet med Udfaldet, og han købte da i Foraaret 1850 et Hus i Ryslinge med et Tilliggende af 3 Tdr. Land for deri at oprette en Folkehøjskole. Husets Bygninger, som laa i Byen, bleve brækkede ned, og Byggepladsen solgt, hvorpaa der bleve opførte nye Bygninger paa Jordlodden, som laa et kort Stykke udenfor Ryslinge By. Nedbrækningen af det gamle Hus besørgede Kold selv ved Hjælp af en Dreng paa 15 Aar. Kold var utrættelig i dette Arbejde. Ikke en gammel Mursten, ikke et gammelt søm maatte gaa til spilde; Alt blev lagt tilrette. Under dette hans Arbejde havde jeg næsten daglig i Sommeren 1850 Samtaler med Kold. Ved November samme Aar var da den nye Bygning færdig, og blev taget i Brug som Folkehøjskole; den første næst efter Rødding (grundlagt 1844) i Sønderjylland. Af Elever var der 12, hvoraf 3 fra Vestjylland. Jeg var den ene af de 12 Elever.

Hvis jeg nu kunde berette, at Kolds Folkehøjskole denne Vinter kunde rette, eller dog bidrage til at rette, mine Skjævheder, da var dette heldigt for Skolen, men det var endnu heldigere for mig. Men det blev ikke tilfældet. Jeg var ovenpaa Vækkelsen paany kommen ind i en Flavheds Tilstand ikke i sin Form meget ulig den, jeg var i før, om end den var forskjellig i Indholdet: før kunde jeg Balles Lærebog udenad, - nu havde jeg glemt den, - nu kunde jeg Kold udenad: det var hele Forskjellen. Det var udenadslæsning begge Dele. Kold havde sin Styrke i at vække, hvad der tydelig viste sig ikke alene overfor mig, men i hans hele Højskolegjerning. Den Yttring af, i hans senere Liv, ved et Høstgilde hos Peter Larsen i Dons: "Jeg gjør altid mine Elever færdige, inden de forlade mig," viser endogsaa, at Kold lagde for stor Vægt paa Vækkelsen; thi han kunde jo ikke ved at gjøre dem "færdige" først andet end at vække dem. Men Vækkelsen kan, som det viste sig paa mig, føre til mange Udskejelser, hvis man bliver staaende derved, og kan ikke lede vedkommende frem til et arbejdsomt Liv, i det indre som i det ydre. Denne Gave havde Kold ikke. Derfor kunde jeg heller ikke denne Vinter blive ledet frem til Arbejdsomhed, jeg blev den, jeg var. Kold syntes nu heller ikke tilstrækkelig at have gjort sig selv Rede for, at man i en Folkehøjskole maa begynde saa ganske jævnt og simpelt nedefra og allerhelst til en Begyndelse lade Eleverne faa et Indtryk af, at man i Folkehøjskolen, som i hele Livet, ved alle Begyndelser, maa begynde med det elementære. Kold ville vække og "løfte", men han tog sig ikke i vare for, at man ogsaa kan blive "løftet" for højt op, hvis man overser sin Forbindelse med den virkelige Verden, og midt i Vækkelsen og Løftelsen overser sin egen Virkelighed. De Læremidler, Kold brugte denne Vinter var ikke skikkede til at indgyde det Indtryk, at her skulde begyndes med Begyndelsesgrundene. Hovedundervisningen var Verdenshistorie

efter Grundtvigs Haandbog og den Omstændighed, at Kold stadig under Undervisningen maatte sidde med Bogen i Haanden, var et Vidnesbyrd om, at han ikke selv tilstrækkeligt i denne Henseende havde begyndt med begyndelsesgrundene. Han kunde derfor heller ikke lede Nogen ret frem dertil. Og Vækkelsen og Løftelsen blev ogsaa Tid efter anden noget flov og mat, fordi den, som sagt, for mit vedkommende, og vist for mange flere, førte til, at en højere eller mindre grad at lære Kold udenad. Det synes saaledes i en mærkværdig Grad at have skortet paa hans Syn og Greb paa, gennem en historisk Undervisning at fremelske en historisk Udvikling. Han kunde ved sin Vækkelse fremkalde det indre Liv; men han kunde ikke sætte det i Arbejde. Han havde den Evne, at han ligesom kunde lukke Sjælene op, og kaste Gjæringsstof og Fængstof derind; men naar dette var gjort, lod han det arbejde derinde, eller være stille, alt efter Omstændighederne, uden at han kunde gjøre andet, som han engang udtrykte sig: "at skille Menneskevæsenet ad og sætte det sammen igjen". Han kunde ikke lede det frem til Selvarbejde, naar denne Operation var udført. Denne Erkjendelse gjorde han dog ingenlunde selv; thi det er bekjendt nok at han ansaae sin Folkehøjskole for at være den bedste. Jeg blev heller ikke ledet frem til noget Selvarbejde denne Vinter; jeg døsedede og dovnede fremdeles; Kold var imidlertid meget veltilfreds med mig, hvad der laa i den Svaghed hos ham, at han gjerne saa sig selv i Andre. Det skal i det følgende vise sig, at da jeg kom bort derfra, var jeg ikke længere Kolds Yndling. Men ikke destomindre staaer det fast, at den Vækkelse, jeg fik ved Kold, i Forbindelse med en anden Begivenhed i mit Liv, er et Hovedpunkt i min Udvikling".

Kort sagt:

1851-1852 var Lars Frederiksen den eneste fra Birkedals skole, som fortsatte i Kolds højskole i Ryslinge, der som nævnt havde 12 elever. Men Lars var trods begejstringen for Kold ikke ukritisk over for hans metode, som man ser af ovenstående, og han finder ikke noget at berette om tiden fra april 1851 til november 1853 andet, end at han levede i synernes og drømmenes uvirkelige verden:

"Jeg higede efter ny Løftelser, som kom udenfra fra Kold eller fra andre, i disse vilde jeg svælge og nyde, og bæres oppe af andre. Dette førte lidt efter lidt med sig, at jeg kom til at betragte Livet som en Nydelse i hvilken jeg vilde dovne, medens jeg ansaae det for de andres Pligt at bære mig op; men det førte derfor ogsaa ganske naturligt med sig, at jeg mere og mere ikke syntes om det legemlige Arbejde; thi det var jo ikke nogen Nydelse. Jeg prydede mig saa, det bedste jeg kunde med laante fjer, og var ikke nogen god omgangsvæn; thi naar mine Kammeraters Fjer ikke kunde maale sig med mine, regnede jeg dem ikke for noget. Hvad mine Forældre syntes om denne Tilstand er let at forstaa.

I Forbigaaende skal det bemærkes, at jeg vel af og til talte om at ville studere og gaa den saakaldte lærde vej, men da jeg ikke havde nogen stærk, eller fast, Villie i denne Henseende, har det ikke nogen Betydning for min Udvikling .Efter det engang indtagne Standpunkt i Syner og Løftelser læste jeg nu heller ikke noget, som voldede mig Anstrengelse; hvilken unaturlig Overgang maatte det derfor ikke have blevet for mig at have kommet til at studere f. ex døde Sprog. Imidlertid blev min Tilstand mig mere og mere utaalelig, og det var nødvendigt, der maatte gjøres en Forandring.

I Sommeren 1853 kom Biskop Laub i Viborg, der før har været Præst i Ryslinge (1835-44), at besøge mine Forældre. Med ham var en Kandidat Ostenfeldt, med hvem jeg kom i en dyb Samtale ude i Haven. Da han erfarede min Tilstand, raadede han mig at besøge Rødding Højskole som Elev; og han talte ogsaa siden med mine Forældre derom. Det blev dog endnu ikke ganske bestemt strax; men da kort herefter en af Højskolens Lærere, kand. theol. J.L. Knudsen (død som præst i Lejrskov ved Kolding) besøgte Pastor Birkedal, talte jeg med ham, og mine Forældre talte med ham, og det blev nu bestemt, at jeg skulde til Rødding til November.

Jeg husker endnu saa tydeligt, at det var den 22. August 1853, Knudsen var hos os; at jeg har lagt saa nøje Mærke til denne Dato kommer af, at jeg ventede mig saa meget af Opholdet paa Rødding, og den Dag blev jeg indtegnet som Elev, det var derfor en Mærkedag. Først talte jeg da Ugerne, og siden Dagene, til jeg skulde rejse. Min Fader kjørte for mig til Odense, hvor jeg blev paaskreven med Diligencen. Ved Afskeden spurgte han mig, hvor mange Penge, jeg vel kunde behøve at have med; Det havde jeg aldeles ingen Ide om. Han gav mig da 10 Rdl. foruden Kost- og lærerpenge. Dette anfører jeg kun som Bevis for mit barnlige Sind; thi jeg som endnu aldrig havde været Ejer af 10 Rdl. mente, at jeg magelig kunde købe hele Verden for mine 10Rdl; men den Handel vilde jeg ingenlunde indlade mig paa; jeg elskede mine 10 Rdl., højere end som saa. Min Moder ønskede mig ved Afskeden, at jeg nu ret maatte føre mig godt op, og tage al den nytte af Undervisningen, jeg kunde faa”.

Lars mistede således ganske jordforbindelsen, blev ind imellem ganske tungsindig som før Kold, men hans tungsind forsvandt i Rødding, hvor ovennævnte Jens Lassen Knudsens (hans dansklærer, tidligere elev af Kold og underviser på Kolds skole i Ryslinge. Han var far til forfatteren Jacob Knudsen).

Lars Frederiksen skriver selv:

”Nu havde jeg da længtes i Uger og Dage efter at komme til Rødding; men hvor mærkværdigt var det ikke, da jeg virkelig kom der, syntes jeg slet ikke, der var saa behageligt. Det kom af, at jeg som hidtil havde levet i Synernes og Løftelsernes verden, og havde hørt, og selv anvendt allegorien om Aser og Jætter paa nutidens mennesker, som ikke saa lige passede for ens smag, jeg kom her ind i en hel anden Luft, hvor Syner

og Løftelser og allegoriske Fortolkninger om Aser og Jætter slet ikke havde hjemme. Det faldt mig i Førstningen for Brystet, jeg var nu blevet saa vant til at drage Aanden i hin varme Luft, og der maatte i alfald en Tids Ophold til, inden jeg kunde komme til at befinde mig vel i denne tempererede Sone. Dog det gik. Alt imellem maatte jeg jo udkramme min aandelige Visdom, og hvilken Opsigt jeg har gjort derved, kan jeg skønne af, at den føromtalte Lærer ved Højskolen, J.L. Knudsen, siden har fortalt mig, at naar jeg kom at besøge ham, og hans Kone saae mig komme, da sagde hun altid: "Der kommer Aanden fra Fyen".

"Jeg mærkede imidlertid snart, at min aandelige Sundhed tiltog efterhaanden som jeg vænnede mig til Afsvalingen, og den kjøligere Himmelegn. Jeg kom mere og mere ind paa det reale: Kemi, Jordbundslære, Landmaaling o.s.v., som jeg før ikke havde kjendt det mindste til, tiltrak sig min Opmærksomhed. Jeg fandt, at der, nøjere beset, ikke var saa lidet at tænke over i Landbruget, det var ikke saadant et øde og goldt Foretagende, som det hidtil havde fremstillet sig for mig. Den Beslutning modnedes mere og mere i min Sjæl, at jeg vilde til at bestille noget. Jeg skrev det hjem til mine Forældre, at naar de nu saa mig igjen, saa vilde jeg være en rask Karl til at tage fat paa Arbejdet. De glædede sig meget over dette Brev.

Vilde jeg nu sammenligne den Tilstand, hvori jeg kom til Kold, med den, hvori jeg kom til Rødding, da var Forskjellen denne: Da jeg kom til Kold manglede jeg en aandelig Løftelse, som kunde udbrede Glæde og Tilfredshed over Livet og dets dagligdags Kaar. Løftelsen havde jeg faaet, men jeg var desværre bleven løftet for højt, saa højt, at jeg ikke kunde opdage Livets Virkelighed. Det var denne Opdagelse, jeg skulde ledes til paa Rødding, og jeg var allerede godt paa Vej dertil, da jeg skjønnede, at det var en Nødvendighed, at stige ned fra det indbildte Parnas, og begynde at arbejde i den materielle Virkelighed. Indflydelsen hos Kold og paa Rødding kan derfor sammenlignes med to hinanden modsatte, og dog hinanden udfyldende Aandsstrømninger. Vare de begge forenede i deres Modsætninger og Udfyldninger, da var Ligevægten tilstede. Da var der et Aandsliv med et tilsvarende virksomt Liv i Haandens, i Virkelighedens Verden. Men Vanskeligheden for mig, for at faa dette forenet, laa i, at mit saakaldte Aandsliv egentlig kun var Kolds Anskuelse om et saadant, og Læren om de anførte Ting paa Rødding var i det højeste kun Theorier for mig, og om dette kunde give mig nogen Lyst og Drift, skulde derfor siden vise sig i det praktiske Liv.

Der kunde i hvert Fald frembyde sig mange Vanskeligheder, inden jeg fik Livet udført i Praxis; som et Aandsliv, og et virksomt Borgerliv, som Agerdyrker. Men det skal slaaes fast, at Rødding Højskole vakte min Opmærksomhed for det sidste".

Og han, der som dreng, inden Kolds komme, havde være glad ved at gå i marken, fik på grund af den udmærkede landbrugsundervisning på højskolen lyst til at arbejde praktisk igen.

Landmand igen

”Kjærligheden til Kold var, som sagt, lige saa inderlig, som den altid havde været. Det var da mærkeligt, at han kunde blive saa opbragt over den Forandring, der var foregaaet med mig, og at han ikke kunde skjønne, at jeg efter et Aars Ophold i Rødding, ikke kunde tilegne mig noget, der i egentlig Forstand kunde kaldes min indre Ejendom. Men Fejlen fra Kolds Side var den, at han oversaa Spørgsmaalet om den indre Ejendom; og kun ændsede sit Ideal, eller Rødding Højskoles Ideal, og Ingen vil da undre sig over, at han foretrak sit eget. Imidlertid havde sammenstød med Kold tilfølgende, at jeg fik en Fornemmelse af, at det i alle Henseender gjaldt for mig, mere end hidtil havde været Tilfældet, at staa paa mine egne Ben .Det var et Fremskridt i min Selvstændighedsfølelse; det blev derved et Bidrag til min Udvikling, et ikke uvigtigt Bidrag; men rigtignok i en anden Retning end den, Kold havde tænkt sig. Jeg fandt nemlig, at jeg maatte mene, hvad jeg selv vilde om Rødding Højskole uafhængig af Kolds Domme om den.

Jeg arbejdede som Karl fra 1855-57, jeg arbejdede med megen Lyst; men der var en Omstændighed, hvorfor jeg ikke godt kunde holde det ud. Jeg har nemlig fra mit 5. Aar havt en Svaghed, som bestaar i en stærk og uafsladelig Tørst baade Nat og Dag. Denne Svaghed er en Følge af en stærk gastrisk Feber, (det var sukkersyge) jeg dengang havde. Jeg drikker bestandig Vand, efter Lægens Raad, men dette har tilfølgende, at de legemlige Kræfter afslappes. Som følge heraf saae jeg mig om efter en lettere Virksomhed, jeg kom da som Medhjælper eller Forvalter til Proprietair P. Nielsen paa Lykkesborg ved Bogense, og her blev det vigtigste Afsnit af mit Liv tillige indledet”.

Lars Frederiksen kom således i nogle år i modsætningsforhold til Kold, især mens han arbejdede hjemme på gården i Ryslinge og fra maj til november 1857 på Lykkesborg.

Mødet med Hansine

Opholdet på Lykkesborg betød en stor omvæltning for Lars. Han mødte sin tilkommende allerede den første dag, og det var kærlighed ved første øjekast. De var sammen så meget som muligt, og de forlovede sig den 14. august 1857. For første gang siden sin tidligste barndom var han glad og tilfreds.

Selv skriver han: *”Herregaarden Lykkesborg har et Tilliggende af godt 200 Tdr. Land Den ligger i en lav og sumpig Egn, og har ikke noget tiltalende i sit ydre. Den er opført i Form af en almindelig Bondegaard med Tegltag paa Stuehuset, og iøvrigt Bindingsværk med Straatag. Her skulde jeg nu foreløbig opslaa min Bopæl. En Pige, som den første Dag, jeg var der, bragte mig Frokost, tiltrak sig strax min særdeles Opmærksomhed. Hun var ualmindelig fin af Bygning og Ansigtstræk. Jeg begyndte strax at omsætte min, i det Almene svævende Kjærlighed til en personlig*

Kjærlighed til hende. Jeg anede dog dengang endnu ikke, hvad Betydning der i at omsætte sin Kjærlighed til en "personlig" Kjærlighed. Roserne duftede saa yndig til mig, og hele Naturen ligesom smilte mig imøde, som jeg aldrig før havde formummen. Denne lille Pige tiltrak sig da, fra det første Øjeblik Ophold paa Lykkesborg, min allerstørste Opmærksomhed. Gik hun i Gaarden, eller igjennem Stuen, eller jeg kunde kigge gjennem Dørsprækken ud i Kjøkkenet, da vare mine Øjne lænkede fast til hende. Jeg søgte ogsaa, saa tidt som mulig, at komme til at tale med Hende; Jeg følte mig aldeles henreven; og hvad der var det bedste ved dette, at jeg i hendes Øjne kunde læse, at hun holdt af mig. Under dette gjensidige Forhold med Tanke- og Kjærligheds Udvexling gjennem Øjensproget levede vi sammen i daglig Omgang fra midt i Maj til 14. August, da vi forlovede os og lod Munden være Tolk".

Han skrev følgende digt til (Han)Sine, som vi i vore dage nok vil synes er vel romantisk og sværmerisk:

*Paa grønne Agre
ved Lykkesborg
Med Rosenbaand fagre
Jeg slukked min Sorg;
Thi der mon jeg lære
At kjende en Mø
Hun min skulde være
I Liv og i Død
Thi Jomfru Sine!
Du er jo min!
Hvad kan vel ligne
Kjærlighed Din? -
Den vil iskjænke
Mit Livs Skaal
Hvad sødt jeg kan tænke
Saa mangefold!
Mig mon omslynge
Et Rosenbaand:
Af Roser en Klynge
i Sinelils Haand.
Det aldrig skal briste,
Det Rosenbaand
Slet Ingen skal vriste
Det ud af min Haand.*

Ikke blot forlovede han sig på Lykkesborg, også en anden stor beslutning blev truffet her, så han kom til at virke for det, han troede på. Umiddelbart efter digtet, der er taget fra hans erindringer, følger en omtale af forholdet til Kold, som han havde haft et frygteligt sammenstød med i Kerteminde, hvor Kold havde behandlet ham meget nedladende. Det havde dog ikke efterladt nogen bitterhed. *”Thi da jeg hørte, at han levede under meget trykkede Kaar i Dalby, idet bl.a. Regjeringen havde nægtet at støtte hans Skole med Pengebidrag, stillede jeg mig i Spidsen for en Udtalelse om Skolen fra samtlige hans tidligere Elever, hvilken blev tilsendt Kultusministeriet. Da jeg den 22. septbr. 1857 foretog en Rejse fra Lykkesborg til mine Forældre, fulgte min Fæstemø første Gang med hjem at besøge dem. Denne Rejse havde vi ikke kunnet gjøre før, da vi først paa Lykkesborg skulde have Rugen saaet, før vi kunne undvære nogle af Hestene til Turen. Under dette Besøg traf jeg Kold hos mine Forældre, han lykønskede mig til min Forlovelse”*.

Friskolelærer

Friskoleloven var blevet vedtaget i 1855 som en udløber af grundloven og var en udløber af indførelsen af almindelig undervisningspligt – men ikke skolepligt. Den stod for:

Idemæssig frihed

Pædagogisk frihed

Økonomisk frihed

Ansættelsesfrihed

Elevfrihed

Proprietær Nielsen på Lykkesborg, der var grundtvigianer, foreslog Lars at blive friskolelærer. Samme år var Lars med til at danne *”Selskabet for den danske Almueskole”*, som byggede på Kolds friskoleideer, og han støttede også Kold og hans bondehøjskole i Dalby på forskellig vis, men han havde ikke tænkt selv at blive friskolelærer. Alligevel mente han, det var et forsøg værd, og da Kold, som han traf ved besøget hjemme i Ryslinge, gav udtryk for det samme som proprietær Nielsen, bestemte han sig for at vove forsøget.

Pladsen som friskolelærer kom han til at bestride i Båring øst for Middelfart, hvortil han ankom i november 1857.

Mads Melbye var dengang sognepræst i Asperup-Rørslev, og det siges, at han gennem kolleger fik anbefalet Lars Frederiksen som friskolelærer. Lars Frederiksen fortæller selv om, hvordan forløbet var, i sin skildring af de danske friskoler.

(Friskolebevægelsen i 1852 og de følgende år, side 69 ff., 1855)

Oprettelsen af Båring Friskole

Gårdejerne Anders Jørgensen, Baaring Østergaard, Klavs Pedersen, dengang Baaring Vestergaard, senere Dyrhøj, Mads Andersen, Asperup Hedegaard, og fæstebonden Jesper Pedersen, Ellekilde i Viby, Udby Sogn var de fire mænd, der var de bærende kræfter i oprettelsen af Baaring Friskole. Og hvad var det for mennesker?

Anders Jørgensen

Der vides noget om Anders Jørgensen, der var født i Asperup, da hans søn Thomas Jørgensen Nørrelund, den senere friskolelærer i Håstrup, fortæller om ham i sine erindringer. Anders Jørgensen var meget politisk interesseret, og han havde sønnen med til et opstillingsmøde på hotel Odin i Middelfart, hvor en gårdsfæster stilledes til et rigsdagsvalg. Thomas var dengang i 1858 kun 7-8 år gammel, og han ville også være med, så han kom op på en kakkelovnsplade for at række hånden i vejret for at stemme – blev dog hevet ned af en lille skrædder, der også ville se. Da hans far døde, allerede i 1863, gik sønnen meget ind for en anden kandidat, fordi han vidste, at hans far ville have stemt på ham. Thomas skriver også om sin far, at han altid havde undret sig over, at han var så vidt udviklet, at han ikke ville have sine sønner i almueskolen, Rimeligvis var det, fordi han var påvirket af pastor Melbye. Anders Jørgensen kone Mette Kirstine Thomassen, der var født i Vejlbj, overlevede sin mand, og det var hende, der i 1886 skænkede grunden til forsamlingshuset, hvor mit foredrag om Lars Frederiksen bliver holdt.

Nedennævnte Niels Hansens bedste kammerater blev parrets sønner Thomas og Jørgen Andersen Nørrelund. Anders Jørgensen, stod for Niels Hansen som et ideal – en kundskabsrig person, som sognet havde betroet en masse tillidshverv. Moderen, som han kalder Stine Anders Jørgens, var pastor Melbye en uvurderlig støtte ved sin gæstfrihed over for den grundtvigske kreds, og Melbye sørgede for, at Niels Hansen, Jørgen Andersen Nørrelund og Anders Madsen, søn af nedennævnte Mads Andersen, sammen med hans egen søn Basse Melbye efter konfirmationen et par vintre tre gange ugentlig fik undervisning af huslærer, cand. theol. Brandt i bl.a. historie.

Klavs Pedersen

var gårdmandssøn fra Brenderup Sogn, Fyllested by, og var født i 1815. Efter ovennævnte Mads Hansens død i 1851 kom han til Asperup, hvor han bestyrede gården for dennes enke. De blev gift, men fik ikke børn - hun var langt ældre end han - og da hun døde, giftede han sig i 1860 med en anden, men yngre gårdmandsenke Ane Margrethe Nielsdatter, hvis mand Hans Nielsen var død efter en ulykke.

Da Båring Friskole blev oprettet, havde Klavs Pedersen ingen børn, blot en 10-årig plejesøn fra sognet ved navn Niels Frederiksen, men han forsvinder ud af billedet senere. Alligevel var Klavs Pedersen interesseret i friskolesagen – men da han blev gift med Ane Margrethe, blev hendes søn ovennævnte Niels Hansen alligevel ikke sendt i friskolen. Han forblev i almueskolen, hvis undervisning han fandt uden liv,

men han var lærerens medhjælp som sanger ved festlige lejligheder, og han nød alle de gilder, inklusive begravelser, han kom med til!

Gården, Klavs Pedersen giftede sig til, hed Baaring Vestergaard, og den udflyttede parret i 1862 til Dyrehhøjsbanken.

Klavs Pedersen gik ind for Mads Melbyes arbejde i sognet, friskolen og arrangementer, der skulle oplyse bondesamfundet efter Grundtvigs og Kolds ideer. I 1865 tog hans stedsøn ovennævnte Niels Hansen som nævnt på den nybyggede Askov Højskole sammen med Mads Andersens søn Anders Madsen, Basse Melby og Anders Jørgensens søn Jørgen Nørrelund.

Dyrehøj blev også stedet, hvor højskolefolk siden 1867 mødtes.

Klavs Pedersen døde i 1895, og en ugift datter overtog gården.

Mads Andersen, Asperup Hedegaard

Det var på Asperup Hedegaard, mødet med Lars Frederiksen fandt sted. Mads Andersen var søn af gårdmand Anders Hansen i Kærbyholm, Indslev Sogn, hvor han blev født i 1819, men han voksede op som plejesøn hos sin farbror gårdejer Mads Hansen i Asperup, der var sognefoged. En søn af denne var cand. jur.

Mads Andersen beskrives som en uhyre hjælpsom mand og en af egnens meget fremsynede og dygtige mænd. Gården blev hurtigt et af arnestederne for den frisindede bevægelse på Vestfyn, både hvad angår stat, kirke og skole. Han var en af stifterne af Vends m.fl. Herreders Landbo-Spare- og Laanekasse, sognerådsmedlem, medlem af Assens Amtsråd, dannebrogsmænd, landvæsenskommissær og kredsforstander og formand for skyttesagen ved stiftelsen i 1867. Han var gift med gårdmandsdatteren Mette Marie Andersen i Asperup, hvis fædrene gård han overtog.

Jesper Pedersen

var den sidst tilkomne. Om ham ved man en del, da hans dattersøn fortalte om ham i en tale, som er blevet afleveret til Lokalarkivet Ronæs. Han var gift med Ane Lovise Sørensdatter fra sognet, selv stammede han fra Sandager nord for Assens, hvor han blev født i 1820. Talen blev holdt i Viby Ellegaard den 18. maj 1946, 100-året for Jesper Pedersens overtagelse af gården, hvor dattersønnen skildrer livet på gården, og især sin bedstefar. Hans udseende beskriver han også. Han var høj, stout og kraftig, glatraget mod tidens skik, intet kravetøj, men den toradede vest gik helt op til halstørklædet.

Han var en virksom og arbejdsom mand, interesseret i alt, hvad der vedrørte landbruget, var fx dommer ved dyrskuer og præmiepløjninger. Han må også have haft gode evner, for han var i 18 år medlem af sognerådet i Udby og i flere år dets

formand. Han var taksationsmand for Landbygningernes Brandforening – han var også næstformand i den sparekasse, han var med til at oprette. Men han blev ved med at have træsko på fødderne.

Han var ikke så meget hjemme, men hans kone og øvrige familie hjalp til på gården. Der var stor interesse for politik i familien, og barnebarnet mener helt bestemt, at morfaderen levede med i tidens åndelige og kulturelle rørelser. Der var tit gæster på gården, og Jesper Pedersen var god til at synge, hans yndlingssang var *”Et jævnt og muntert virksomt liv på jord”*. Ordene i sangen karakteriserer ham godt. Der blev altid snakket og sunget højt og lydeligt, både når der var gæster, og når familien var alene. Bedstemoren får også et ord med på vejen. Hun var djærv og meget betydelig efter barnebarnets mening. Barnebarnet var sparekassedirektør Christian Jensen i Nørre Åby.

Han nævner hverken Grundtvig, Kold eller Lars Frederiksen og deres skole- og højskoletanker, men det kan være, det er, fordi Kristian Jensen kun kendte sin bedstefar, da denne var blevet gammel, selv om han voksede op i Viby Ellegaard, da hans mor døde tidligt.

Trappehuset, Den Høje Stue, ”bliver Båring friskole” skriver Lars Frederiksen

Lars Frederiksen blev enig med mændene om, at han skulle undervise deres børn fra november 1857 til maj 58, og hvis der kom flere børn til ville de oprette en friskole. Løn for det første halvår var 80 kr. og alt frit. Hvis Lars Frederiksen ikke kunne klare opgaven, var den indgåede aftale mellem mændene og ham ude.

Til en begyndelse blev der lejet to værelser, en til skolestue og en til bolig for Lars Frederiksen hos sadelmager Eriksen i Båring. Begge stuerne var af ”mindre format”, skriver Lars Frederiksen i bogen om friskolerne. Skolestuen var netop så bred, at der kunne stå et bord og en bænk og en bænk ved hver side, men der var alligevel plads til at læreren kunne bevæge sig. Fra starten var der ikke bænke, børnene kunne sidde på, men man nøjedes med en fjæl, som med enderne lå på en stabel brændte sten. I lærerens værelse kunne der lige stå en seng, og hvad Lars Frederiksen kalder ”øvrige tilbehør”. Forholdene blev bedre, da der efter de første 5 børn kom flere til, og i maj 1858 blev den lille skolestue ombyttet med en større, og læreren fik også et større værelse ved siden af skolestuen. Bænke var allerede da blevet anskaffet ligesom landkort og andet undervisningsmateriale. Se i øvrigt ovennævnte bog.

Arbejdet

Lars Frederiksen skriver herom:

”Navnlig i Begyndelsen af denne Virksomhed var dette Arbejde uvant, og til det uvante kom Erkjendelsen af, at jeg manglede Kundskaber. Jeg maatte da til at læse for at erhverve mig saadanne, og den Tanke opstod hos mig, at jeg nu ikke vilde gaa

overfladisk til værks, men søge at erhverve mig saa grundig en Kundskabsfylde som mulig, thi jeg følte ret min Fattigdom i saa Henseende. Det blev ikke uden Betydning for min Udvikling, at jeg saaledes fik mine Kræfter sat i Arbejde for at erhverve mig Kundskaber. Jeg læste i Reglen til Kl.12-1 om Natten, om Dagen skulde jeg jo passe Skolen. Navnlig gjorde jeg mig Flid for Historien i dens forskjellige Forgreninger, og dansk Sproglære; men Arithmetik og Mathematik, og slige Sager, som kunde skjærpe Tanken, undgik heller ikke min Opmærksomhed. Verdenshistorie fra det Synspunkt, at give en Fremstilling af "Hovedfolkene" i Historien, deres dyder og lyder, som i det vedkommende Tidsrum maatte antages at være det toneangivende. Jeg forsøgte vel at faa den trykket, men det kunde ikke lykkes mig, hvad jeg nu bagefter anser for heldigt; thi som Kundskabserhvervelse for mig selv var dette Foretagende godt; men naar jeg nu efter 12 Aars Forløb ser paa Manuskriptet, ser jeg tydelig, at det var alt for umodent, og lidet kritisk, til at forelægge Offentligheden.

Antallet af elever steg i løbet af det første halve år til 25, senere til over 30, og Lars Frederiksen underviste i vinterhalvåret egnens karle om aftenen, sidst sammen med læreren i Asperup. Undervisningen foregik i almueskolen, da der var bedre plads end i Trappehuset.

Lars Frederiksens løn var som nævnt 160 kr. om året og alt frit.

Betalingen var for bønder: 32 kr., for husmænd: 14 kr. om året.

Efter han giftede sig den 18. oktober, 1859, steg hans løn til 500 kr., men da var alt heller ikke længere frit.

Brylluppet med Hansine fandt sted hjemme i Ryslinge. Vielsen forrettedes naturligvis af Vilhelm Birkedal. Men der blev holdt bryllupsfest i Asperup præstegård, for Klaus Berntsen, dengang kun 15 år gammel og senere friskolelærer og konseilspræsident, fortæller om, at han deltog i festlighederne.

Lars og Sine fik en lille søn i sommeren 1860, hvis faddere alle var fra Ryslinge: hans farfar, og friskolelærerne Appel og Morten Eskesen, begge to Lars Frederiksens gode venner.

Det lykkedes alt sammen for Lars Frederiksen nu.

Efter eksamen i efteråret 1860 kunne man i Middelfart avis nr. 175 for nævnte år læse følgende:

Taksigelse

”Vi samtlige husmænd, der dels har taget vore børn fra almueskolerne og sat dem i friskolen i Baaring, dels ladet dem komme derind ved deres skolegangs begyndelse, offentliggør, at vi ved eksamen i bemeldte skole den 2. november d.å., som vi overværede, fandt, at vore børn havde gjort god fremgang i friskolen. Hvorfor vi

takke de ærede mænd, som oprettede den nævnte skole, at de gjorde det således, at vi mindre formuende også kunde få adgang til samme, ligesom vi også takke hr. lærer L. Frederiksen for sin udviste flid for børnene.

Asperup d. 6. November 1860.

Samtlige husmænd”.

Hjem til Ryslinge igen

Men så i 1861 måtte Lars og Hansine forlade Båring, og han gør status ved afrejsen:

”Vel havde jeg der erhvervet mig mange Kundskaber, men jeg bragte noget andet med mig dertil, som jeg ogsaa bragte med mig derfra, og som er mere værd end Kundskaberne. Disse kunde jeg jo nemlig glemme, men hint andet tilhørte mit Sind, mit inderste Væsen. Det var den Kjærligheds Sæd, der paa Lykkesborg var nedlagt i min Sjæl, og som jeg ret i Baaring følte Betydningen af. Jeg følte nemlig, at Sindets Ejendom overgaar Kundskaber, overgaar alt andet, ja, at det ret egentlig er den, der gjør Mennesket lykkelig. Mit Sinds Ejendom var Kjærligheden til min Hustru, og den Kjærlighed til Aanden, Kold havde vakt i min Sjæl, og jeg følte dybt, at om alle Kundskaberne glemtes, om alle Roser blegnede, kort om man kunde berøve mig alt, dette Ene kunde man ikke berøve mig”.

Vurdering af Lars Frederiksen

Selv om han ikke havde haft nogen pædagogisk baggrund, satte Lars Frederiksen sig dog tydelige spor på egnen, da han gjorde tanken om den frie og mere personlige undervisningsmåde videre kendt. – En dag talte gårdejer Anders Jørgensen således med en mand, der var imod friskolen og ikke syntes om, at børnene ikke lærte udenad. Fra Anders Jørgensen lød det så: ”Da kan mine drenge, som har gået i friskolen i vinter, mere af Bibelen end de børn, der har gået i den offentlige almueskole i 7 år!” Det var ellers hans søn, Thomas, der ikke var helt tilfreds med sin skolegang, men hvordan han mon ville have haft det i almueskolen, er ikke godt at vide, da han hverken kunne sidde stille eller acceptere, at han ikke havde ret til at føle sig bedre end de andre elever.

Lars Frederiksen forlod sin stilling, da hans far var blevet meget svag, og Lars var som enebarn nødt til at overtage gården. Friskolen i Båring genopstod 4 år senere, men blev nedlagt i 1919 . Den lå på andre adresser, men Trappehuset ligger der stadig, omend i noget forandret skikkelse på Byvejen 15 i Båring

Hansines baggrund

Selv om Hansine ikke var gårdmandsdatter, blev hun budt velkommen af svigerforældrene i Ryslinge. Det var så usædvanligt et ægteskab, at Hansines far var blevet ganske oprevet, da han hørte om hendes forlovelse med en gårdmandssøn, og

han begav sig straks til fods til Lykkesborg, fordi han var bange for, at man drev løjer med hans datter. Han blev dog beroliget af proprietæren, der sagde god for Lars, og de to unge fulgtes med ham hjem til Hansines mor.

Hansine, der var født den 10. juni 1838, var selv stolt af sine flittige forældre, der boede i Kalundborghuset i Hårslev Sogn på Fyn. Hendes far var en meget dygtig væver og umådelig flittig. Han begyndte kl. 3 om morgenen og sluttede kl. 8 om aftenen, Han havde også 3-4 væverkarle

ansat. Der var lidt jord til huset, og der blev holdt 2-3 køer. Hendes mor var godt begavet. Hun havde i sin ungdom også tjent på store gårde, bl.a på Egebjerggard. Nærmeste nabo var i øvrigt en søster til sprogforskeren Rasmus Rask. Hun var klog kone.

Sine selv kom allerede ud at tjene som 10-årig hos sin morbror, hvis kone ikke var god ved hende, men senere fik hun bedre pladser. Hun blev fx barnepige hos godsforvalteren på herregården Gyldensten og hos pastor Melbye i Asperup – som sønnen Aksel blev opkaldt efter – og da Lars Frederiksen lærte hende at kende, var hun kokkepige på Lykkesborg. Inden parret blev gift, kom Hansine et år i huset på en større gård i Vestjylland. Rejsen herover gik med postdiligence og tog to hele døgn. Så mon de forlovede sås i den tid?

Kirkebygger

I 1865 skete der i Ryslinge en begivenhed, som ændrede pastor Birkedals liv, ja, hele det kirkelige liv i landsbyen, og dermed også Lars Frederiksens.

I 16 år udøvede Birkedal en betydelig virksomhed i den kirkelige og folkelige vækkelse. Men så blev han afskediget den 22. september 1865. Birkedal mente, at det bl.a. kunne være, fordi han ved gudstjenesten den 4. september til den almindelige bøn for kongen, der var Christian den Niende, havde tilføjet denne bøn: *"at Gud måtte skænke kongen et dansk hjerte, hvis det var muligt"*. Men det var sikkert ikke den eneste grund.

Der blev stor opstandelse i sognet, men alle henvendelser til kongen om genansættelse var forgæves, og det endte med, at der blev opført en frikirke i Ryslinge. Lars Frederiksen, en af de få gårdmænd i landsbyen, som havde fulgt Birkedal, var en af de ivrigste for oprettelsen af frimenigheden, og han kørte det første læs tømmer til kirken, for ligesom dengang Dannevirke blev bygget, skulle folk komme med hver deres læs. Det var også ham, der påtog sig rollen som leder, da kirken, der fik navnet Nazarethkirken, blev indviet den 8. august 1866. Det blev nemlig nødvendigt at organisere menighedens placering i det lille kirkerum, da der efterhånden var kommet ca. 2.000 mennesker til. De fleste måtte stå udenfor, og for at de kunne høre, hvad der skete inde i kirken, blev vinduerne taget af.

Lars Frederiksen giver en indgående beskrivelse af indvielsen af kirken i bogen *Den kirkelige Bevægelse i Ryslinge i Fyn* fra 1880. Han er her meget beskeden angående sin indsats, men da der efter gudstjenesten blev holdt taler, var han den, som på menighedens vegne takkede de mennesker, der havde hjulpet med at få kirken bygget, og udtrykte håb om, at dette kirkehus måtte blive et kornhus, et forråds-kammer, så vi med Josefs ord kunne sige: ”I tænkte ondt imod mig, men Gud tænkte at vende det til det gode for at holde meget folk i live”. Frimenigheden blev i 1868 en valgmenighed, efter at loven om oprettelse af valgmenigheder var indført. Ryslinge Valgmenighed var der første i landet.

Lars Frederiksens erindringer: *En Vækkelse. Fra Dreng til Mand og Stadierne derimellem, en Skildring af min Udvikling, 1873*) er anvendt i beskrivelsen af hans liv, udgivet af Institut for Dansk Skolehistorie. Man kan bemærke, at han staver meget forskelligt. Nogle af hans tekster har stort det den restavning, vi anvender i dag.